

Erken Cumhuriyet Döneminde Sporun Türk İnkılâbı Açısından Yeri ve Önemi

Ersin Gürdamar*

Giriş

Türklere göre spor insanı beden ve ruhen olgunlaştıracak, kabiliyetlerini ortaya çıkaracak bir unsurdur. Türkler hem deniz hem de kara sporlarında gelişmiş bir millettir. Türkler tarih boyunca avcılık, dağcılık, binicilik, okçuluk, güreş, atıcılık, yaya koşuları, sıklet kaldırma ve atma, yüksek ve uzun atlama, tırmanma gibi sporlarla su sporları, gürz ve topuz kullanma, kılıç, ciritpolo, tomak gibi sporlarla uğraşmışlardır. Eski Türk sporlarının derlenmiş birçok kanunları, talimatnameleri, idari ve hukuki kararları bulunmaktaydı. Türklerde spor mimarisi oluşmuş, spor sahaları kurulmuştu. Localar, şeref balkonları ve kasırlar inşası eski zamanlardan beri uygulanmıştı. Devletin kontrolü altında spor faaliyetleri ok ve gök meydanlarında asırlarca faaliyetlerine devam etmişti. Türk sporunun en zengin taraflarından birisi de eski spor yayınlarıydı. Bunların bazılarında bulunan resimler, minyatürler, şekiller, el yazıları spor kitaplarının zengin içeriğini oluşturmaktaydı. Kozan Türklerinden Ebu Ahmed Abdulkerim Bin İbrahim sporu milli bağımsızlığın, kurtuluşun çaresi olarak göstermişti. Türkler gittikleri her yere sporu yaymışlardı. Bünye ve ahlak açısından olgunluğun ortaya çıkmasını sağlayan spor, Orta Asya'da ve Ön Asya'da Türklerin hayatında oldukça belirgin bir şekilde gözlemlenmişti¹.

Sporun yurt savunmasında oynadığı önemli rol çok iyi bilinmekteydi. Hunlar, sporu küçük yaşlardan itibaren yapmaya başladılar. Özellikle su sporları ve ok atmak önemsenirdi. Av şölenleri ve binicilik de Hunların yetkin olduğu alanlardı. Bu etkinlikler spor faaliyeti olmakla birlikte güçlü

* Dr., Adıyaman Üniversitesi, Kahta Meslek Yüksekokulu, egurdamar@adiyaman.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-4714-2087> DOI: 10.37879/978-975-17-6294-8.2025.645

1 Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, Muamelat Genel Müdürlüğü, 30-10-0/145-37-14, 28.01.1939.

bir toplumun inşasına da katkı sunmuştu. Türkler, Osmanlı döneminde de spor faaliyetlerine devam etmişti. Ok meydanları ve spor alanları her yıl kasım ayına kadar sporculara açıktı. Güreş, taş atmak, tokmak ve çöken oyunları, denizcilik, cirit, binicilik ve avcılık ilgi görmüştü. Özellikle okçuluk çok ilgi görmüş ve Fatih'in Okmeydanı'ndaki camiye yaptırdığı tekke bir ok kulübü gibi vazife görmüştü².

Alaeddin Paşa'nın yeniçeri teşkilatı, sporun yabancı unsurları millileştirmekte oynadığı rolü gösteren önemli bir örnektir. Spor, milleti oluşturan bireylerin duygularını birleştirir. Bu durumda spor milliyet kavramının yardımcısı konumundadır. Bu yönüyle de devletin dayandığı önemli ayaklardan birisi spordur. Spor milleti birleştirmekle kalmaz aynı zamanda onu şuurlu ve kültürlü bir topluluğa dönüştürür³. Spor ve atletizmin faydaları sıhhat, çeviklik, mukavemet, enerji ve karakter gibi modern hayatın insandan istediği birtakım meziyetlerden oluşan bir toplamdır ki buna spor karakteri denir. Bu karaktere sahip olanlar vücutça sağlam, ülkesine bağlı, mert, iyi yürekli ve nefesine sahip olurlar⁴. Türklerde binicilik Orta Asya'dan itibaren önemli bir iştir. At hayatın tam merkezinde yer almıştır. Osmanlı Devleti de bu geleneğe sahip çıkmış ve terk etmemiştir. Cumhuriyet Türkiye'si de biniciliğe önem vermiş ve bahar mevsimlerinde, tatil günlerinde at koşuları düzenlemeyi alışkanlık haline getirmiştir⁵.

Türk sporu beden terbiyesini kadın-erkek küçük yaştan ihtiyarlığa kadar can yoldaşı yapmayı kendisine ilke edinmişti. Türk sporu vatani bir vazifedir. Bundan maddi kazanç gibi bir menfaat beklenmesi yasaklanmıştı. Spor, sınıf farkı gözetmemesi yönüyle birleştirici bir özelliğe sahipti. Vatana bağlılık hisleriyle ve tarafsız bir şekilde yapılmalıydı. Türk spor kulüpleri de birer müsabaka parçaları değil aksine ortak vatani bir düşüncenin parçaları ve hizmetkârları olarak algılanmıştı⁶.

Osmanlı Devleti'nde Tanzimat dönemine kadar okullarda spor dersi bulunmuyordu. Mekteb-i Harbiye'nin açılmasıyla beraber jimnastik dersi "Riyazat-ı Bedeniye" adıyla ders programına yerleştirildi. Bu ders sporun bütün alanlarını kapsamasa da isteyen öğrenciler ders saatleri dışında diğer

2 Ergun Hiçyılmaz, *Türkiye'de Spor*, Yeni Yüzyıl Kitaplığı Yayınları, İstanbul 1995, s. 16-17.

3 BCA, Cumhuriyet Halk Partisi, 490-1-0-0/594-53-12, 07.10.1938.

4 *Modern Atletizm*, Atletizm Federasyonu Neşriyatından, Devlet Matbaası, İstanbul 1935, s. 141.

5 Nizamettin Kırşan, "Türklerde Binicilik", *Türk Spor Kurumu Dergisi*, S. 45, 10.05.1937, s. 5.

6 BCA, CHP, 490-1-0-0/1115-69-1, 22.07.1943.

dalları da öğrenebiliyordu⁷. II. Meşrutiyetle birlikte gençlerin sağlıklı, güçlü ve rejimin güvenebileceği vatandaşlara dönüştürülmesi fikri kabul görmeye başlamıştı. Bu anlayışa bağlı olarak jimnastik, beden eğitimi dersi, izcilik ve askeri talimler önemsenmeye başlanmıştı. İttihatçılardan Selim Sırrı (Tarcan) Bey, beden eğitiminin yaygınlaşmasında önemli bir rol oynamıştı. Böylece Avrupa'da olduğu gibi beden eğitimi müfredatta kendisine daha çok yer bulmaya başladı. Bu ders daha çok bilimsel ve fizyolojik esaslar içinde uygulanmaya çalışılmıştı⁸.

Danimarka, jimnastiği okullarına 1804 yılında, İsveç, 1813 yılında yerleştirmiş, eğitim kanununu düzenlemiş, spor öğretmeni yetiştirmek için yüksek okul açmıştı⁹. Osmanlı Devleti'nde spor faaliyetleri 1908 yılından sonra gelişmekle beraber spor devletin himayesinde bulunmuyordu. Meşrutiyet idaresi ve İttihad-Terakki, iktisadi ve sosyal meselelerde olduğu gibi sporun da bir hükümet meselesi olduğunu benimseyememişti¹⁰. II. Meşrutiyetin ilan edilmesiyle spor faaliyetleri yaygınlaşmış ve spor ile ilgili yayınların sayısında bir artış yaşanmıştı. 1910 yılında "Futbol" adında ilk spor dergisi yayınlanmış ardından 1911 yılında "Terbiye ve Oyun" adlı dergi yayınlanmıştı¹¹.

15 Mayıs 1914'te Millî Savunma Bakanlığı'na bağlı olarak Osmanlı Genç-Genç Dernekleri kuruldu. Bu derneklerin amacı gençleri maddi ve manevi yönden sağlam ve sıhhatli bir şekilde ve ülkesine bağlı olarak yetiştirmektir. Bu derneklere bağlı olarak izcilik teşkilatı da kuruldu. Bu iki derneğin amacı da gençleri askerliğe hazırlamaktır¹². Osmanlı Genç Dernekleri Müfettişliği için hazırlanan raporda okullardaki jimnastik saatlerinin artırılması, genç dernekleri ile ilgili görev ve kuruluşların devam ettirilmesi ve köylere ulaştırılması ve sağlık koruma, sosyal eğitim, fizyoloji ve anatomi derslerinin

7 Atıf Kahraman, *Osmanlı Devleti'nde Spor*, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları/1697, Ankara 1995, s. 627.

8 Sabri Özçakır ve İbrahim Yıldırım, "II. Meşrutiyet Dönemi Beden Eğitimi Çeşitli Dönüşümler (1908-1918)", *Ankara Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi*, C 14, S. 1, 2016, s. 16.

9 Vildan Aşır, "Mektep ve Spor", *Türk Spor Kurumu Dergisi*, S. 1, 29.06.1936, s. 12.

10 BCA, CHP, 490-1-0-0/1356-501-1, 27.06.1944.

11 Yücel, Ömer Faruk ve Saygın, Arda Umut, "Cumhuriyet Devri Beden Terbiyesi ve Spor Politikaları Çerçevesinde Maç Dergisi Üzerine Bir İnceleme", *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi* (e-gifder), 11 (1), s. 443; Canan Sarıyar Sezan, *Selim Sırrı Tarcan'ın "Sporcu Neler Bilmeli" Adlı Eseri*, Editör: Prof Dr. Serdar Geri, Gece Kitaplığı, Ankara 2023, s.21.

12 Yunus Tayga, *Türk Spor Tarihine Genel Bakış*, T.C. Başbakanlık Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü, Yayın No. 87, Ankara 1990, s. 143.

öğretilmesi teklif edilmişti¹³. Ayrıca raporda kurulan bu derneklerin her türlü siyasi ihtirastan, parti tartışmalarından uzak kalmasına ve ilmi bir alanda çalışmaları gerektiğine vurgu yapılmıştı. Spor, gençliğin gelişmesini sağlayacak en önemli unsurdur¹⁴. Birçok kaynakta söz konusu raporun Atatürk tarafından hazırlandığı iddia edilmektedir. Bununla birlikte bu raporun Atatürk'e ait olmayıp 7 Kasım 1920 tarihli ve Miralay Halil Sami Bey'e ait olduğunu ileri süren görüşler de söz konusudur¹⁵. Söz konusu raporun kime ait olduğundan ziyade içeriği dikkate alınırsa Cumhuriyet yöneticilerinin modern spor anlayışına temel oluşturabilecek görüşlerin raporda yer aldığı anlaşılabacaktır.

Osmanlı Devleti'nin son yüzyılında ekonomik zorluklara ek olarak sıtma gibi sağlık problemleri de Türk insanını bedenlen zayıflatmıştı. Bu sebeple Türk sporu kendisini her cephede kuran ve yeniden inşa eden bir milletin beden, ruh ve zihin gelişimini sağlayacak tedbirler almayı hedeflemişti¹⁶. Cumhuriyet idaresinin güçlü ve idealist bir gençlik yetiştirme yolunda ortaya koyduğu farklı anlayışın ilk adımı spor teşkilatını Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlamak oldu. Bu anlayışın temsilcisi ise Hasan Ali Yücel olmuştu. Bununla birlikte spor ve eğitimin yeterince birleştirilememiş olması, sporun farklı kurumlar tarafından da yönlendirilmesi ortaya bir ikilik çıkarmıştı. Spor faaliyetlerinden beklenen düzeyde sonuçlar alınamamıştı¹⁷. Sporun bir amacı da toplum içerisinde dinç ve zinde bir grup hazırlamak ve ülke savunmasına katkı sunabilmektir. Türklerin bağımsızlık süreci göz önüne alındığında sporla ilgili kapsamlı politikaların oluşturulması milli benliğin inşasında önemli bir rol oynamıştı¹⁸. Türkiye Cumhuriyeti idaresi için sporun milli hedefi yıkılmaz, güçlü bir nesil yetiştirmek ve yurdu böylece güvenli bir hale dönüştürmektir¹⁹.

Selim Sırrı Tarcan'ın hazırladığı Türkiye'de beden eğitimi örgütü adlı rapora bakıldığında Osmanlı Türklerinin spora çok önem verdiği görülür. Osmanlı yöneticileri Fransız ve İtalyan uzmanlardan yararlanmıştı. İstanbul'da ok atış

13 *Spor Ansiklopedisi*, Haz.: Alptekin Güven, Serhat Yayınları, İstanbul 1982, s. XIII.

14 Tayga, *age.*, s. 144.

15 Mutlu Türkmen, *Beden Terbiyesi Erken Dönem Türk Spor Politikalarının Sosyo-Politik Temelleri*, Spor Yayınevi ve Kitabevi, Ankara 2018, s. 36.

16 B. K. Çağlar, "Spor: Lüks Değil İhtiyaç", *Türk Spor Kurumu Dergisi*, S. 11, 07.09.1936, s. 2.

17 BCA, CHP, 490-1-0-0/1356-501-1, 27.06.1944.

18 Halid Bayrak, "Sporda İlk İslahata Kulüplerden Başlamalıdır", *Türk Spor Kurumu Dergisi*, S. 30, 25.01.1937, s. 2.

19 Server Ziya Gürevin, "Kanatlı Nesil", *Türk Spor Kurumu Dergisi*, S. 3, 13.07.1936, s. 5.

kulüpleri bulunmaktaydı. Atatürk, Türkiye’de beden eğitimi için kapsamlı bir faaliyet yürüttü. 1926 yılında hükümet İstanbul’da bir beden eğitimi enstitüsü kurmak için 500 bin frank ayırdı. Bu paranın sorumluluğu Rahmi Apak’a verildi. Buraya üç İsveçli öğretmen getirildi. Okula anatomi ve fizyoloji için iki Türk doktor verildi. Ancak bu okul 1931 yılında kapatıldı. Bunun sebebi Ankara’da üç yıl süreli yeni bir beden eğitimi okulunun açılmasıydı²⁰.

Spor toplumu bütün yönleriyle kapsayan dinamik bir alandır. Bu yönüyle spor cumhuriyetin kurulduğu yıllarda önemli bir enstrüman olarak görüldü. Yeni Türk Devleti’nin kökleşmeye çalıştığı bu dönemde çok boyutlu olan sporun katkısı göz ardı edilemezdi. Atatürk’e göre spor meselesi millet için hayati, ırki ve medeni bir meseledir. Dünyada spor hayatı çok önemlidir. Spor hayatı toplumun sağlığını kapsamaktaydı. Spor toplumu için bu kadar önemli kılan temel husus ise vatanını ve milletini savunan ordunun gücünü belirlemesiydi. Bütün millet sporun değerini anlamalı ve onu sevmeliydi. Spor bir vatan vazifesi olarak kabul edilmeliydi. Bu sayede Türk sporculuğu uluslararası alanda hak ettiği mevkiine kavuşacaktı²¹.

Cumhuriyet Döneminde Gerçekleştirilen Spor Politikaları

Cumhuriyet öncesinde her ne kadar modern sporlar ülkede gelişme gösterse de devlet sporla doğrudan ilgili değildi. Buna ek olarak bir spor politikası da bulunmuyordu. Cumhuriyetle birlikte spor doğrudan devlet kontrolüne alınmasa da desteklenmeye başlamıştı²². Cumhuriyet’in ilk yıllarında spor politikaları temelde aynı anlayışa sahip olsa da farklı dönemlere ayrılmıştı. 1922-1936 yılları arasında spor yönetimi kulüplere bırakılmıştı. 1930’larla birlikte sporda da devletçilik fikri ortaya çıktı. Bu anlayışa göre sporu planlayıp tek bir merkezden yürütmek gerekmekteydi. 1922-1936 yılları arasındaki serbestlik döneminin ardından 1936-1938 Türk Spor Kurumu ile bir geçiş dönemi yaşandı. Ardından Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü kurularak sporda devlet yönetimi gerçekleştirildi²³.

Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı (TİCİ), 14 Temmuz 1922 tarihinde 16 kulübün birleşmesiyle kuruldu²⁴. Dağınık olan spor kulüpleri böylece bir

20 BCA, CHP, 490-1-0-0/1117-76-3, 30.01.1946.

21 *Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri II (1906-1938)*, Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayınları: 1, 5. Baskı, Ankara 2006, s. 261-262.

22 Cem Atabeyoğlu, *Sporda Devlet Mi, Devlette Spor Mu?*, Türkiye Milli Olimpiyat Komitesi Yayınları, İstanbul 2001, s. 9.

23 Kurthan Fişek, *100 Soruda Türkiye Spor Tarihi*, Gerçek Yayınevi, İstanbul 1985, s. 99.

24 Tayga, *age.*, s. 163.

araya toplanmış oldu. O dönemde Anadolu'da da birçok spor kulübü bulunmaktaydı. Cemiyet ayrı yönetmelik ve varlıkları olan spor kulüplerini aynı amaç uğrunda birleştirmeyi amaçlamıştı²⁵. TİCİ'ye göre idman cemiyetleri gençleri içkiden, kumardan ve çeşitli suistimallerden uzaklaştırarak genel sağlık ve ahlâkı iyileştirecekti. Bu amaçlarla hareket eden TİCİ, sosyal ve ilmi olan hedeflere hizmet edebilmek için siyasetle ilgilenmemeyi kendisine ilke edinmişti²⁶.

15 Temmuz-15 Ağustos 1923 tarihleri arasında gerçekleştirilen I. Heyet-i İlmiye'de öğretmen yetiştirilmesi önem verilen bir başlıktı. Spor alanında bir layiha hazırlayıp kongreye sunan S.S. Tarcan'a göre Terbiye-i Bedeniye Darülmuallemi ile mali ve genel müfettişlik kurulmalıydı. 14 Ağustos 1923 tarihli Bakanlar Kurulu programının 6. Maddesine göre insanların bedeni, fikri, ahlaki ve sosyal yeteneklerinin geliştirilmesi için Terbiye-i Bedeniye Darülmuallemi'i açılacak, izcilik teşkilatına önem verilecek ve eğitim programları buna göre düzenlenecekti²⁷.

16 Ağustos 1923 tarihinde Ankara Türk Ocağı toplantısında Ali Sami (Yen) Bey'in verdiği bilgiler üzerine konuşan Atatürk, Türkiye'nin henüz Avrupa derecesine gelmediğini, sporda tek ve sarıh bir amaç gözetilmesi gerektiğini belirtmişti. Atatürk'e göre spor ya propaganda için ya da beden gelişimi için yapılmalıydı²⁸. 1924 yılında spora dair Bakanlar Kurulu iki önemli karara imza attı. 170 numaralı kararname Türk gençliğinin bedence ve ahlâkça yükselmesini amaçlayan ve bunun haricindeki her türlü çıkardan uzak duran Türkiye İdman Cemiyeti İttifakı derneğini kamu yararına kuruluşlardan saymıştır. 171 sayılı kararname ise 1924 Paris Olimpiyat Oyunlarına katılmak için yurt dışından uzman getirilmesini ve gerekli olan 17 bin liranın devlet bütçesinden verilmesini kapsıyordu²⁹.

Lozan Barış Antlaşması'nın imzalanmasının ardından 1924 Olimpiyatları öncesinde İsmet İnönü hükümeti Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı'na

25 Hiçyılmaz, *age.*, s. 31.

26 *Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı Teşkilat ve Nizamı Umumiye*, Altıncı tabı, Nümune Matbaası, İstanbul 1935, s. 9-10.

27 Tolga Şinforoğlu, "Türkiye'de Beden Eğitimi Öğretmeni Yetiştirme Çabaları ve Öncü Kuruluşlar (1908-1930)", *Spormetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, (Özel Sayı), C 18, Yıl 2020, s. 87-88.

28 *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri III (1918-1937)*, Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayınları: 1, 5. Baskı, Ankara 2006, s. 86.

29 Haluk San, *Türk Spor Tarihinde Atatürk*, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, İstanbul 1999, s. 95-96.

bütün ülkeyi kapsayacak bir faaliyet inşa edilebilmesini sağlayacak büyük bir yardımda bulunmuştu. Bu yardımların devamı gelmiş ve böylece Türk sporu gelişme sürecine girmişti³⁰. Ankara'da yapılacak olan spor müsabakaları için Türkiye'nin çeşitli yerlerinden gelecek spor kulüpleri üyelerine gemi ve trenlerde %50 indirim yapılarak kolaylık da gösterilmişti³¹. Ordu mensuplarının spordan tamamıyla faydalanabilmeleri, terhis olan askerlerin sporu kendi bölgelerinde de devam ettirebilmeleri için hazırlanıp dağıtılan Askeri Spor Teşkilatı'na ait yönetmelik Bakanlar Kurulu tarafından imzalanmıştı³². Ankara Erkek Lisesi'nde Belçika ve İsveç usulü duş ve lavabo daireleri olan modern spor salonunun inşası için pazarlık usulü tercih edilerek yeni ders senesine yetiştirilmeye çalışılmıştı³³. Yine kürek çekme, yüzme, yelken kullanma gibi denizciliğin ihtiyaç duyduğu bilgilerin ülkede gelişmesini temin etmek için Bahri Spor Teşkilatı'na dair yönetmelik hazırlanmış ve yürürlüğe konmuştu³⁴.

İsmet Paşa, TİCİ'nin ikinci genel kongresinde 16 Eylül 1925 tarihinde spor ile ilgili açıklamalar yapmış ve genel değerlendirmelerde bulunmuştu. İsmet Paşa'ya göre spor bütün paydaşlarının seçip belirledikleri ve oluşturdukları bir merkez tarafından yönetilmeliydi. Bu sayede dağınık bir mesai olmaya-çağı gibi bir uyum da oluşacaktı³⁵.

Atatürk, Çankaya'da Cumhurbaşkanlığı köşkünde Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı kongresi adına gelen heyete 1926 yılında bazı açıklamalarda bulunmuştu. Anlaşıldığı kadarıyla Atatürk, İdman Cemiyeti'nin ülke içinde ve dışında yaptığı çalışmaları yakından takip etmişti. Cemiyetin şikâyet ve taleplerine hak veren Atatürk, çalışmaları ve sonuçları memnuniyetle karşılamıştı. Bunun sebebi ise ülke ve millet olarak spor hayatında başlatılmış, ciddi ve bilinçli çalışma tarihinin yeni olmasıydı. Dünya milletlerinin spor alanında kat ettiği yol ve gösterilen çaba dikkate alınırsa bu önemli alanın Türkiye'de örgütlenmesi yeniydi³⁶. Atatürk'e göre spor beden ve ruhun

30 Nasuhi Baydar, "Eski Hatıralar ve Ankara'da Stadyom", *Türk Spor Kurumu Dergisi*, S. 25, 21.12.1936, s.3.

31 BCA, Kararlar Daire Başkanlığı (1920-1928), 30-18-1-1/10-39-2, 13.08.1924.

32 BCA, KDB (1920-1928), 30-18-1-1/15-59-17, 17.09.1925.

33 BCA, KDB (1920-1928), 30-18-1-1/16-65-12, 11.10.1925.

34 BCA, KDB (1920-1928), 30-18-1-1/16-69-3, 04.11.1925.

35 Tayga, *age.*, s. 224.

36 *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri II (1906-1938)*, Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayınları: 1, 5. Baskı, Ankara 2006, s. 259-260.

gelişimine katkı sunmasının yanında en çok vatanın savunma unsuru olan orduya hizmet etmektedir³⁷.

Maç dergisi yayımlandığı 1926 yılından itibaren modernleşme çizgisine sahip olmuş ve beden terbiyesi ile ilgili politikaları desteklemişti. Derginin bu doğrultuda en çok önem verdiği spor atletizmdi. Dergi atletizmi teşvik etmiş ve milli bir vazife olarak görmüştü. Cumhuriyetin kurucuları ne kadar popüler olsa da olumsuz anlamda rekabet ve kavgalara sebep olan futbol sporu yerine atletizmi teşvik etmeyi tercih etmişti. Maç dergisi de bu anlayışı benimsemiş ve atletizmin yeterince gelişmemesinden şikâyet eden yazılar yazmıştı³⁸.

Sporun bir diğer önemli dalı da izciliktir. 9 Nisan 1914'te "İzci Büyük Ortası" kurulmuş ve kısa bir süre sonra uygulamaları yapılmıştı. 12 Mayıs 1914'te izcilik kursunu başarı ile tamamlayan 16 oymakbaşı görev almıştı. 15 Haziran 1914'te ilk izcilik yönetmeliği yayınlandı. Bu yönetmeliğe bağlı olarak "Osmanlı Güç Dernekleri" kuruldu. 1923 yılına gelindiğinde Millî Eğitim Bakanlığı, Baden Powell'in izcilik adlı kitabını tercüme ettirdi³⁹. 15 Mayıs 1924'te kabul edilen 1246 numaralı "Türkiye'de gençlik teşkilatının Türk vatandaşlarına hasrı hakkında kanun" ile izcilik teşkilatı sadece Türklerin kurabileceği bir alan olarak belirlenmiş ve yabancılar bu haktan menedilmişti⁴⁰. 1926 yılında izci oymakları kuruldu⁴¹. 10 Haziran 1935 tarih ve 2773 sayılı kanun ile Millî Eğitim Bakanlığı bünyesinde "Beden Eğitimi ve İzcilik Direktörlüğü" kuruldu⁴².

Millî Eğitim Bakanlığı bünyesinde kurulan Terbiye-i Bedeniye Encümeni sporun öneminin farkındaydı. Bakan Mustafa Necati Bey, sporun bir bilim dalı olduğunun bilincinde olarak 1927 yılında Avrupa seyahatine çıkmış ve İsveç'ten getirilen öğretmenlerle eğitim sorununu çözmeye çalışmıştı⁴³. Beden Terbiyesi Okulu binası için gerekli olan arsa temini ve bedelin ödenmesi Bakanlar Kurulu tarafından kararlaştırılmıştı. Bu kararın temelinde ordunun spor teşkilatını geliştirmek ve güçlendirmek vardı⁴⁴.

37 San, *age.*, s. 119.; Tayga, *age.*, s. 230.

38 Yücel, Ömer Faruk ve Saygın, Arda Umut, *agm.*, s. 443.

39 Kenan Okan, *Türk Spor Tarihi*, MÖM Yayınları: 8, Ankara 1975, s. 7.

40 Resmi Gazete, S. 894, 21 Mayıs 1928, s. 5175.

41 Okan, *age.*, s. 7.

42 Resmi Gazete, S. 3029, 15 Haziran 1935, s. 5332.

43 Nejla Günay, "Atatürk Dönemi'nde Türkiye'de Beden Eğitiminin Gelişimi ve Gazi Beden Terbiyesi Bölümü", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C 29, S. 85, Yıl 2013, s. 79.

44 BCA, KDB (1920-1928), 30-18-1-1/26-64-16, 23.11.1927.

Türkiye'nin belli bölgelerinde bulunan spor bölgelerine idman meydanları, odaları ve levazım tedarik edebilmek için belediyelerden ve mahalli kurumlardan yardım sağlanması, CHP genel sekreterinin parti idare heyetinden talebi haline dönüşmüştü⁴⁵. İçişleri Bakanı da spor teşkilatlarına yardım edilmesi gerektiği konusunda vilayetlere yazı göndermişti. Spor faaliyetleri ülkede sağlıklı bir nesil yetiştirilmesi amacına da hizmet etmekteydi. Bu sebeple spor faaliyetlerinde bulunan vilayetlerde belediye bütçelerinden kaynak ayrılarak gençlerin desteklenmesi gerekmekteydi. Fırka programının beşinci kısmının yedinci maddesi Türk vatandaşlarının meydana getirdiği spor oluşumlarının güçlü olmasını önemli kabul eder. Böylece Halkevleri sporculara da açılmış oldu⁴⁶. Parti nizamnamesinde spor için genel bütçe ve belediye bütçelerine pay ayrılmıştı⁴⁷. 7. Maddeye göre parti Türk vatandaşlarının meydana getirmiş oldukları ve getirecekleri bütün spor oluşumlarını milletin güçlü ve iradeli olabilmesi açısından önemli kabul etmiş ve bu oluşumları korumayı kendisine görev edinmişti⁴⁸.

1923 yılında toplanan "Heyet-i İlmiye"nin aldığı kararlar doğrultusunda beden eğitimi öğretmenleri yetiştirmek için bir okul kurulması planlandı⁴⁹. Millî Eğitim Bakanlığı, Stockholm Beden Terbiyesi Okulu'nu örnek almış ve Ankara'da bir benzerini açmayı hedeflemişti⁵⁰. Bakanlık tarafından 150 bin lira masrafla Ankara'da Yüksek Beden Terbiyesi Mektebi açılacağı Cumhuriyet gazetesinde duyuruldu. Habere göre okulun yönetimine Selim Sırrı Bey ile Nizamettin Rifat Beyler getirilmişti⁵¹. 1932-1933 öğretim yılı itibarı ile Ankara Gazi Eğitim Enstitüsü bünyesinde Beden Eğitimi Şubesi açıldı⁵². Bu şubeye Almanya'dan bir uzman ile İsveç'ten gelen öğretmenler görevlendirildi⁵³.

Spor teşkilatlarına yardım yapılması CHP tarafından önemsenen konulardan birisiydi. İçişleri Bakanlığı, vilayetlere gönderdiği tamim ile sporun bir

45 BCA, CHP, 490-1-0-0/2-6-23, 04.07.1931.

46 BCA, CHP, 490-1-0-0/2-7-7, 15.08.1931.

47 *C.H.F. Nizamnamesi ve Programı*, T.B.M.M. Matbaası, Ankara 1931, s. 23.

48 *Age.*, s. 37.

49 Ruhi Sıralp, *Genel Kültür ve Türkiye'ye Modern Sporların Girişi*, İTÜ Yayınları, İstanbul 2000, s. 34.

50 Günay, agm., s. 80.

51 Cumhuriyet, 27 Ağustos 1932, s. 2.

52 Günay, agm., s. 83.

53 Okan, *age.*, s. 8.

kerelik değil toplumun hayatını kapsayacak ve besleyecek şekilde sürekli olarak uygulanması amaçlanmıştı. Bütün ülkenin spor ihtiyaını kuvvetli bir temele bağlamak fıkri partiyi bu şekilde davranmaya itmıřti⁵⁴. Bu anlayış doğrultusunda muhafız gücünden 12 kişilik bir bisiklet takımı 1 Haziran 1933 tarihinde Samsun'dan hareketle memleket içinde iki sene sürecek bir teşvik seyahatine çıkmış ve belirlenmiş bölgelere uğramıştı. Bu organizasyon bisiklet sporunun ülkede rağbet görmesi ve uygulanması amacıyla gerçekleştirilmişti. Bu şekilde halkın bisiklet sporuna daha çok ilgi göstereceği dřnlmřti⁵⁵.

Türkiye'de mevcut spor teşkilatını incelemek üzere Almanya'dan Carl Diem gelerek İzmir, Eskişehir, İstanbul, Samsun, Amasya, Sivas, Kayseri, Adana, Mersin, Konya, Akşehir, Afyon ve Ankara şehirlerini ziyaret etmiřti⁵⁶. Diem, Alman modeline benzer bir sistemi raporunda tavsiye etmişti. Hitlerin gençlik örgütüne benzeyen bir örgüt raporda yer almıřtı⁵⁷. Parti genel sekreterliği şehir spor sahaları planlarının yapılması için mimar Vietti Violi ile temasa geçmişti. Bunun zerine Violi İstanbul spor tesisatı için şehir mütehasısı Prost ile iletişime geçmiş ve projesini valiye sunmuştu. Violi aynı zamanda Ankara hipodromu çim pistinin de bir an önce yenilenmesini tavsiye etmiřti⁵⁸. Türkiye'deki beş spor salonu (Bursa, Kırklareli, Isparta, Eskişehir ve Kütahya) için mimar ve mühendis Dr. Vietti Violi genel vaziyet planlarını hazırlamıştı. Bununla birlikte hazırlanan projelere biçilen fiyatlar Türk Spor Kurumu'nun bütçesini ařmıřtı⁵⁹.

CHP, 1934 yılında ülke genelinde sporun genel durumunu incelemiş ve bir cetvel çıkarmıştı. Bu cetvele göre bazı vilayetler gençliğin ve ırkın ışlahı, yurt savunması ve genel sağlık anlamına gelen sporu hiç anlamamışlardı. Yurtta sporu canlandırmak, yaşatmak ve yüceltmek işi partinin üstlendiği bir ykmllkt⁶⁰. Binicilik sporu da geliştirilmeye ihtiyaç duyan bir alandı. Ankara'da bulunan Karacabey Harası'na bağlı bir okul kurulmasına ve Atlı Spor Kulübü mania bahçesinin bu okul için satın alınmasına karar verilmişti. Okul ğrencilerinin biniciliğe merak uyandırması ve biniciliği ğrenmesi

54 BCA, CHP, 490-1-0-0/2-8-9, 05.08.1933.

55 BCA, CHP, 490-1-0-0/2-8-5, 24.05.1933.

56 BCA, CHP, 490-1-0-0/3-11-1, 18.09.1933.

57 Atabeyoğlu, *age.*, s. 15.

58 BCA, CHP, 490-1-0-0/1114-67-2, 08.03.1938.

59 BCA, CHP, 490-1-0-0/569-2266-1, 25.07.1938.

60 BCA, CHP, 490-1-0-0/3-10-2, 02.02.1935.

amaçlanmıştı⁶¹. Okçuluk sporu da önemli kabul edilen bir diğer alandı. 30 Ağustos 1938 tarihinde Cumhuriyet Halk Partisi'nin Beyoğlu şubesinde "Okspor Kurumu" kurulmuştu. Kurum okçuluk tarihini araştırmayı ve okçuluğu yeni nesillere sevdirmeyi amaçlamıştı⁶². Bu dönemde Finlandiya elçiliği de Türk sporu hakkında bilgi edinmek amacıyla Türkiye'ye bazı sorular sormuştu. Finlandiya'nın amacı spor teşkilatını milli ve merkezi teşkilat altında toplayabilmek için Türkiye'den bilgi toplamaktı⁶³.

1934 yılı özel idarelerle belediyelerin spor için verdikleri paraya bakıldığında bazı vilayetlerin spora gereken önemi vermediği görülmüştü. Bazı belediyeler hiç kaynak ayırmamıştı. Ancak CHP ülkede sporu canlandırmak, yaşatmak ve yüceltmek işini kendisine bir yükümlülük olarak kabul etmiş ve partinin programına da koymuştu. Giresun'da 6 özel idarenin 1935 yılı bütçesine yeterince yardım parası konulması genel meclisten rica edilmiş olsa da mali vaziyetin yeterli olmaması üzerine buna imkân bulunamamıştı. Bunun üzerine belediye bütçe müzakerelerinde hiç olmazsa özel idare ile İdman Cemiyetleri İttifakı genel merkezinden yapılacak yardımlarla ülkede bir spor sahası meydana getirmek için gerekli yardım parası belediye başkanı ve üyelere talep edilmişti⁶⁴. 1935 yılı parti tüzüğüne göre de parti spor, gençlik, radyo ve sinema işleriyle uğraşmayı kendisine ilke edinmişti.

Cumhuriyet idaresi 1936 yılında Ankara stadyumunu inşa etmiş ve kullanıma açmıştı. Bu yapı Türk milleti için önemli bir adımdı. Osmanlı Devleti ve İstanbul spora içinde bulunduğu zamanın anlayışı ve koşullarına göre yeterli önemi verememişti. İstanbul'a gelen taşralı gençler bile bu ruh halini kolayca benimsemişti. 1908 İnkılabı ile spor hareketleri canlanmış olsa da kapsamlı bir spor politikasından bahsetmek mümkün değildi. Türkiye'de spor devresi Cumhuriyetle yeni bir anlayışa bürünmüş ve sistemli politikalarla desteklenmişti. Bununla birlikte cumhuriyetin ekonomik anlamda sınırlı imkânlarla sahip olması alt yapının bütün ülkeye yayılmasını engellemişti⁶⁵.

Türkiye bir taraftan spor alanında alt yapı çalışmalarına devam ederken diğer taraftan 1936 Berlin Olimpiyatlarına katılmıştı. Türkiye 30 ülke arasında 19. Olmuş ve Danimarka, Yugoslavya ve Avustralya gibi ülkeleri de geride

61 BCA, KDB (1928-), 30-18-1-2/57-64-13, 03.08.1935.

62 Tuzcuoğulları Ö. T. ve Alıncak F., "Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Okçuluk Faaliyetleri ve Okspor Kurumu", *Gaziantep Üniversitesi Spor Bilimleri Dergisi*, C 8, S. 4, 2023, 337.

63 BCA, CHP, 490-1-0-0/1105-35-2, 14.08.1935.

64 BCA, CHP, 490-1-0-0/15-77-7, 04.05.1935.

65 Falih Rifkî Atay, "Ankara Stadyomu", *Türk Spor Kurumu Dergisi*, S. 25, 21.12.1936, s. 2.

bırakmıştı⁶⁶. 1937 yılında 11 bin civarında sporcu bulunmaktaydı. 17 milyon nüfus dikkate alındığında bu rakam çok küçük kalsa da spor bilinci büyük ölçüde gelişmişti⁶⁷. Bütün bu olumlu gelişmelere rağmen birtakım sıkıntılar da söz konusuydu. Bu olumsuzluklar sporun gelişimini engelleyecek düzeyde olmasa da hedeflere darbe vuracak nitelikteydi. Spor örgütlerinin bu dönemde istenilen yeterlilikte olmadığı söylenebilir. Gençler spor için çalışacak imkâna sahip değildi. Çoğu rençber çocukları olduğu için yorgundu. Gelirleri olmadığı ve parti de yeterince yardım edemediği için beklenen verim alınamamaktaydı. Spordan istenen düzeyde verim alınabilmesi için esaslı bir teşekkül şarttı. Mevcut olan spor örgütü gençler birliği ise ilerlemek yerine gerilemişti. Yönetim kurullarının sık sık değişmesi iyi bir yönetim sergilenmesine engel olmuştu⁶⁸. Türk sporu kısa bir süre içerisinde büyük bir gelişim kaydetmekle birlikte kronikleşmiş sorunlarla da boğuşmaktaydı.

29 Nisan 1937 tarihinde yayınlanan “Great Britain and the East” adlı dergi Türkiye’de bedeni yararlılık başlığı altında bir yazı yazmıştı. Buna göre Atatürk’ün verdiği hamlenin hızıyla Türkiye’nin kalkınma hamlesinin bir örneği de dinç ve yararlı kalmak hususunda Anadolu’da açılması kararlaştırılan kampanya ile ortaya konmuştu. Genç kız ve erkekler başlangıç düzeyde askeri bir idmanla bedeni idman dersleri görecekleri kulüplere alınmışlardı. Türk kadınları ülkesini korumaya hazır olduğunu Kurtuluş Savaşı esnasında göstermişti. Dünyada hiçbir ülkenin askeri Türkler kadar yararlılık gösterememişti. Osmanlı Türklerinin hasletlerini koruyacak olan geleceğin Türkiye’si yurttaşlarına beden ve zihin sağlığı da sağlamayı amaç edinmişti⁶⁹. Bu dönemde Türk spor heyeti Sovyet Rusya’ya seyahat etmiş ve oradaki spor teşkilatını da incelemişti⁷⁰.

Halkevleri ve Türk Spor Kurumu’nun Sporun Gelişimindeki Rolü

Spor, toplulukları millet yapan unsurlardan birisidir. Gençler spor sayesinde bir araya gelerek dayanışma sergilemeyi öğrenmekteydi. Asya bozkırlarındaki zorlu koşullar dikkate alındığında güçlü bir toplumun oluşmasında sporun işlevi büyüktü⁷¹. Atatürk’e göre spor vatanın, milletin yüksek çıkarlarına

66 Falih Rıfki Atay, “Bin Dokuz Yüz Kırka Doğru”, *Türk Spor Kurumu Dergisi*, S. 9, 24.08.1936, s. 2.

67 Okan, *age.*, s.13.

68 BCA, CHP, 490-1-0-0/1116-73-1, 00.00.1936.

69 BCA, CHP, 490-1-0-0/1104-34-1, 25.06.1937.

70 BCA, CHP, 490-1-0-0/1105-36-1, 10.08.1937.

71 Özbay Güven, *Türklerde Spor Kültürü*, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara 1992,

saldıranları gırtlğından yakalayıp milletin huzuruna çıkarabilme yeteneğidir⁷². Spor sadece resmi karşılaşmalarda derece almak için yapılamaz. Spor gençlere hem bedenlen hem de akıl ve ahlâk açısından katkı sunmalıdır⁷³. Halkevleri açıldığı 1932 yılında kendisine faaliyet yürüteceğı 9 alan belirlemiştii. Bunlardan bir tanesi de spordu. Halkevleri sporu gençliğin gelişimi ve millî terbiyenin önemli bir unsuru olarak görmekteydi. Halkevleri, Türk gençliğine ve milletine sporu sevdirmeyi amaç edinmişti. Bu ideali sağlayabilmek için bilim temelinde hareket edilecekti⁷⁴.

Türk sporunun yaygınlaştırılması ve geliştirilmesi konusunda Halkevleri önemli bir konumdaydı. Halkevleri spor şubeleri jimnastik, eskrim, güreş, yürüyüş, salon oyunları gibi spor dallarıyla meşgul olmakla yükümlüydü⁷⁵. Türk birliğinin kültür kaynağı olarak kabul edilen Halkevleri, Türk gençliğinin her sahada kalkınabilmesi için meşale görevi görmüştü. Halkevleri birçok alanda olduğu gibi spor alanında da bir misyon yürütmüştü. Ülke gençlerini fiziki açıdan geliştirecek olan spor işleri görmezden gelinemezdi. Ülkenin birçok yerinde gençler Halkevlerinin yönlendirmesiyle spor faaliyetlerine başlamıştı. Gençliğin fıkren olduğu kadar bedenlen de gelişmesi uzun bir zamanda gerçekleşebilirdi⁷⁶. Halkevleri ülke sporunu kendi idaresi altına almak yerine mahallinde spor kulüpleri kurulmasını ve bunların çalışmasını desteklemek politikasını takip etmişti⁷⁷.

1936 yılına gelindiğinde TİCİ'nin içinde bulunduğı parasal çıkmazın da etkisiyle örgüt kendisini partiye bağlamıştı. Carl Diem'in raporunda önerdiği sisteme benzeyen Türk Spor Kurumu böylece kurulmuş oldu⁷⁸. Bu süreçte genel direktörlük oluşmadığı için spor faaliyetlerinin devam edebilmesi adına Türk Spor Kurumu'nun işine devam etmesi uygun görülmüştü⁷⁹. Türk Spor Kurumu VIII. Kongresinde oy birliğı ile CHP'ye bağlanma talebinde bulunmuştu. Türk sporcusu, Kemalizm'in öz çocuğı ve onun ayrılmaz bir parçası olarak kabul edilmekteydi. Bununla birlikte kongrede alınan bu karar

s. 1.

72 Tayga, *age.*, s. 158.

73 San, *age.*, s. 95.

74 Vakit, 13 Şubat 1932, S. 5063, s. 6.

75 BCA, CHP, 490-1-0-0/4-18-10, 01.08.1938.

76 Ahmet İhsan, Türkiye Spor Ansiklopedisi, C 1, S.12 Aralık 1943, s. 15-16.

77 BCA, CHP, 490-1-0-0/1121-89-2, 23.05.1950.

78 Atabeyoğlu, *age.*, s. 17.

79 BCA, MGM, 30-10-0-0/145-37-5, 26.08.1937.

mevcut olan bir bağıllığı hukuk bakımından tamamlamış oldu⁸⁰. Türk Spor Kurumu okuma seferberliği gibi spor alanında da bir seferberliğe ihtiyaç duymaktaydı. Birçok Halkevi spor şubesi ulusal sporları teşvik etmişti. Halkevleri kendi bölgelerinde spora ilgiyi artırmaya ve sporculara daha adil bir rekabet yolu açmaya çalışmıştı⁸¹.

İçişleri Bakanı Şükrü Kaya, İsmet İnönü'ye yazdığı yazıda spor işlerinin esaslı bir düzgünlüğe ulaşması için uzunca bir süredir almak niyetinde oldukları tedbirler hakkında bilgi vermişti. Buna göre ülkedeki bütün spor işlerini idare edecek bir yetki makamının yaratılması gerekmektedir. Ayrı bir düzenleme yapılması ihtiyacı CHP'nin siyasi bir oluşum olması sebebiyle spor işlerini idare etmesinin parti amacına uymamasından ortaya çıkmıştı. Devletin toplum üzerindeki aktif kontrolü göz önüne alındığında spor işlerinin de hükümet tarafından idare edilmesi zorunlu görülmüştü. Benzer bir durum Sovyet Rusya için de geçerlidir. Spor bir parti işi değildir. Spor işlerini yürütenler hükümete karşı sorumludur. Bu şekilde Türkiye'de de sporun hükümete bağlanmasıyla spor işlerinde bir disiplin oluşacağı, sorumluluk sahibi bir makamın ortaya çıkacağı ve yakalanan uyumla birlikte sporun ve gençliğin kurtarılmış olacağı düşünülmüştü. Bununla birlikte CHP'nin bütün imkânları ile spor mekanizmasını desteklemesi ise doğal görülmüştü. Spora önem veren batı devletleri de bir bakanlık, hükümet müsteşarlığı ya da yüksek bir komite meydana getirmişti. Spor teşkilatı birçok bakanlığı ilgilendirse de Milli Müdafaa Bakanlığı'nın kapsama alanındaydı. O yıllarda bir bakanlık kurulmasından çok bir müsteşarlık kurulup Kültür Bakanlığı'na bağlanması düşünülmüştü⁸².

Türk Spor Kurumu 1937 tarihli kurum nizamnamesinin ikinci maddesiyle Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı yerine oluşturulmuştu. Kurum Türkiye'de sporun milli ve fenni esaslara göre yapılmasına ve yükselmesine çalışmış ve Türk sporculuğunu temsil etmişti⁸³. Maliye Teftiş Heyeti'nin hazırladığı rapora göre Türk Spor Kurumu, İdman Cemiyetleri İttifakı'na göre işleri daha ciddiyetle ele aldığı, daha fazla imkâna sahip olduğu ve yurt içinde sporu yayıp genelleştirilebileceği iddia edilmişti. Planlı ve programlı hareket eden Türk Spor Kurumu faaliyetlerini artırmış ve spora karşı ilgiyi büyüttü. Bu

80 BCA, CHP, 490-1-0-0/3-13-16, 22.08.1936.

81 B.K. Çağlar, "Memlekette Spor", *Türk Spor Kurumu Dergisi*, S. 6, 03.08.1936, s. 2.

82 BCA, Muamelat Genel Müdürlüğü, 30-10-0-0/145-36-20, 04.01.1937.

83 Canan Sarıyar Sezan, "Behçet Kemal Çağlar'ın Türk Spor Kurumu Dergisi'nde Yer Alan Spora İlişkin Görüşleri", *Korkut Ata Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S.14, 2024, s. 317.

süreçte eski yönetimin izlerini tasfiye etmeyi de kendisine bir görev bilmişti⁸⁴.

Türk Spor Kurumu tarihi ve milli sporlar üzerinde araştırmalar yapmakla beraber Türk sporları üzerine yazılmış eserlerden ve belgelerden oluşan bir kütüphane ile millî sporlara ait materyalleri barındıran bir müze kurulması için çalışmalar başlatmıştı. Halkevlerinin göstereceği destek bu işin başarılmasında önemli görülmekteydi. Okçuluk, güreş, cirit, tomak, çöken, kılıç ve kalkan, binicilik, güreş ve topuz kullanmak, yüzücülük, avcılık eski millî sporların önde gelenleriydi. Nerelerde hangi sporların yayıldığı, hangi şartlarda geliştiği, ne zaman ve hangi sebeplerle gerilediği veya durgunluk gösterdiği, unutulup bırakıldığı, bugün devam ettirilen sporlar varsa nerelerde ve kimler tarafından yapıldığının bilinmesi Türk Spor Kurumu'nu ilgilendiren en önemli husustu. Ülkenin her yerinde eski milli sporların çeşitli türlerine ve idman usullerine ait Türkçe, Arapça, Farsça yazılmış el yazısı ve taş basma kitaplar mevcuttu. Bununla birlikte mevcut kitapların tasniflerinde sıkıntılar da söz konusuydu⁸⁵.

Tan gazetesinde "Son Vaveyla" başlığıyla yayınlanan yazı⁸⁶ üzerine Türk Spor Kurumu cevaben bir yazı kaleme almak zorunda kaldı. İmzasız bir şekilde 2 Haziran 1938 tarihli yazıya göre spor işleri iyi gitmemekteydi. Özellikle atletizm alanında yapılan işler yeterli görülmemekteydi. Türk Spor Kurumu ise yaptığı açıklamada iddia edilenin aksine rekorların düşmediğini net rakamlarla vermişti. Ayrıca atletizme olan ilgi artmış, 1936 yılında 33 olan müsabaka sayısı 1937 yılında 222'ye yükselmişti. Türk Spor Kurumu iddiaların aksine 19 şehirde stat yapımına karar vermiş ve bunların 9 tanesinin de inşaatına başlamış bulunmaktaydı⁸⁷.

1936 Berlin Olimpiyatlar'ında göğüs amblemlerinde partinin 6 oklu simgesinin yer alması Atatürk'ü rahatsız etmişti. 19 Mayıs 1938 Gençlik ve Spor Bayramı'nda konuşan İçişleri Bakanı Şükrü Kaya, Atatürk'ün gençlik adına bir direktif verdiğinden bahsetmişti. Şükrü Kaya, 29 Haziran 1938'de sporun devlet işi olduğunu açıklamasıyla yönetim partiden devlete geçmiş oldu⁸⁸. 29 Haziran 1938 tarihinde kabul edilen 3530 numaralı Beden Terbiyesi Kanunu'na göre spor belli bir çerçeveye yerleştirilmişti. Yurttaşın fizik ve moral yetenekleri ulusal inkılâpçı amaçlara göre gelişecekti. Bunu sağlayabilmek

84 BCA, MGM, 30-10-0-0/145-36-22, 03.02.1938.

85 BCA, CHP, 490-1-0-0/4-17-13, 10.05.1938.

86 Tan, 2 Haziran 1938, s. 6.

87 BCA, CHP, 490-1-0-0/1277-247-1, 30.06.1938.

88 Atabeyoğlu, *age.*, s. 31.

adına Başbakanlığa bağlı Beden Terbiyesi Genel Direktörlüğü kurulmuştu. Bu direktrlğn merkezi Ankara'ydı. Gençler için kulüplere girmek ve boş zamanlarında beden terbiyesine devam etmek mecburiydi. Her vilayet bir beden terbiye bölgesi kabul edilmiş, valiler de başkanı olmuřtu⁸⁹. Atatürk'e göre Beden Terbiyesi Kanunu Türk gençliğini kültürde olduğu gibi spor alanında da ideale ulařtıracaktı⁹⁰.

3530 sayılı kanunun görüşmelerinde söz alan Malatya vekili Mihri Pektaş, sporun millet açısından önemini ortaya koymuş ve şunları söylemişti: Spor kırarak, dökerek birincilik kazanmak değil oyunun kurallarını gözeterek güzel oynamak, efendi gibi kazanmak ya da kaybetmektir. Spor bu anlayış ile yapıldığında insanlar arasındaki dayanışmayı artırır, toplumda birlik ve beraberliği sağlar. İçişleri Bakanı şükrü Kaya da Atatürk rejiminin spordan beklentisini şöyle belirtmişti: Spor insanların güzel vücutlu, sağlam düşünceli, cesur, hakkını ve fikrini savunabilen bir karaktere bürünmesini hedefler. Beden terbiyesinden amaç fikri ve ahlaki terbiyedir⁹¹. Atatürk, 3530 No'lu kanun için Dr. Carl Diem'i ikinci kez Türkiye'ye getirmişti. Dr. Diem bir kuruluş planı hazırlayıp bunu rapor haline getirdi. Atatürk, bu kanunun kabul edilmesinden memnundu. Atatürk sporu ana bir dava olarak ele almış ve beden eğitimini millete mecburi kılmıştı. Fransız gazetesi "L'Auto" yayınladığı bir makalede bu konuya değinmiş ve bunu yapan ilk devlet adamının Atatürk olduğunu belirtmiřti⁹².

Beden Terbiyesi Kanunu Atatürkün istek ve direktifleri doğrultusunda hazırlanmıştı. Atatürk, yeni bir bilinçle kanun hazırlattığı bu kanunla Türk sporunu geliştirme çabasını srdrd⁹³. Türk Spor Kurumu'nun sona ermesi ve Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü'nün kurulması parti açısından kaçınılmazdı. Özellikle sporun futbol dalında milli duygulara zarar veren, ayrıştıran olaylar yaşanması partiye zarar veriyordu. Toplum, futbolda yaşanan olumsuz olaylardan CHP'yi sorumlu tutmaktaydı. Ülkeyi birleştirmesi gereken parti

89 Resm Gazete, S. 3961, 16 Temmuz 1938, s. 10300-10301.

90 *Atatürkün Söylev ve Demeçleri I (1919-1938)*, Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Yayınları: 1, 5. Baskı, Ankara 2006, s. 429.

91 *Beden Terbiyesi Mevzuatı, Beden Terbiyesi Umum Müdürlüğü*, Alâeddin Kırl Basımevi, Ankara 1941.; TBMM Zabıt Ceridesi, Devre V, C 26, İçtima 3, 83. Birleşim, 29.06.1938, s. 484.

92 Atabeyoğlu, *age.*, s. 33.

93 San, *age.*, s. 186.

bu ayrışmalara göz yumamazdı⁹⁴. Spor işlerinde zaman zaman eksiklikler görülmesi üzerine mahalli valiler de bu işten sorumlu tutulmuştu⁹⁵.

Sonuç

Türkler, son yıllarda gerek sosyal gerekse siyasi sebeplerle zayıf düşmüştü. Osmanlı Devleti, üç kıtada bütün saldırılara karşı tek başına mücadele etmişti. Sosyal anlamda ise hem cehalet hem de hastalıklar Türk insanını zayıflatmıştı. Cumhuriyet öncesinde Türkiye’de spor örgütlenmemişti. Birtakım özel girişimler söz konusuydu. Futbol, güreş, tenis, eskrim, yüzme, bisiklet, hokey gibi alanlarda faaliyetler yürütülmüştü. Sporun merkeze bağlanması ve bu çeşitli sporların federasyon bünyesine alınması cumhuriyet yönetimiyle gerçekleşti. 31 Aralık 1932’de Gazi Terbiye Enstitüsünde Beden Eğitimi Şubesi açıldı. Bölümün öğretmen yetiştirmesi ve Türk sporunu geliştirmesi bekleniyordu. Buna ek olarak sporun bilimin bir dalı olduğuna dair farkındalık ve bilinç yaratması da beklentiler arasındaydı.

1926 yılında TİCİ’nin III. Kongresinde konuşan Atatürk, spordan beklentisini zayıf, cılız ve hasta düşen Türk milletini gürbüz ve yavuz evlatlara dönüştürmek şeklinde ifade etmişti. Cumhuriyet yöneticileri ülkeyi şekillendirirken bilimi merkeze almış ve her alanda uzmanların görüşlerine başvurmuştu. Spor, cumhuriyet yönetiminin önem verdiği alanlardan birisiydi. Türk gençliğini teşkilatlandırmak amacıyla çeşitli raporlar hazırlanmıştı. Bunlar vekil Hasan Cemil, Konsolos Nüzhet Haşim, DDY Genel Müdürü İbrahim Kemal, İzmir vekili General Kazım ve Tekirdağ vekili Rahmi Apak ile Carl Diem’in raporlarıdır. CHP, 1934 yılında ülke genelinde sporun genel durumunu incelemiş ve bir cetvel çıkarmıştı. Bu cetvele göre bazı vilayetler gençliğin ve ırkın ıslahı, yurt savunması ve genel sağlık anlamına gelen sporu hiç anlamamışlardı. Yurtta sporu canlandırmak, yaşatmak ve yüceltmek işi partinin üstlendiği bir yükümlülüktü.

Sporun millet açısından en büyük rolü milli benliği kuvvetlendirmesidir. Spor, cumhuriyet döneminde milli terbiyenin bir parçası olarak kabul edilmişti. Bu doğrultuda beden terbiyesi ile fikir terbiyesi bir bütün olarak kabul edildi. Spor Türkler için milli bir gelenektir. Sporun 1923 yılı öncesi genel durumu incelendiğinde himayeciliğe dayandığı ve örgütlü olmadığı görülür. Uzun süren savaşların da etkisiyle spor yaygınlaşmamıştı. Osmanlı dönemlerinde dağınık halde bulunan spor cumhuriyet idaresi tarafından

⁹⁴ Rıza Sümer, *Sporda Demokrasi*, 2. Baskı, Şafak Matbaası, Ankara 1989, s. 32.

⁹⁵ BCA, CHP, 490-1-0-0/5-22-2, 06.01.1940.

sistemleştirildi. Cumhuriyet, sporu uzun bir süre TİCİ yönetiminde özerk tuttu. 1936 yılında geldiğinde Türk Spor Kurumu ile spor partiye bağlandı. Ancak partinin spor faaliyetlerinden memnun kalmayan Atatürk, 1938 yılında sporu devlet bünyesine aldırđı. Cumhuriyet idaresinin güçlü ve idealist bir gençlik yetiştirme amacıyla ortaya koyduğu farklı anlayış spor teşkilatını Millî Eğitim Bakanlığı'na bağlamak oldu. Bununla birlikte spor ve eğitimin yeterince birleştirilememiş olması, sporun farklı kurumlar tarafından da yönlendirilmesi ortaya bir ikilik çıkar mıştı.

Spor evrensel bir biçimde devlet ve siyasete karşı hiçbir zaman bağımsız olmamıştır. Hem Osmanlı Devleti'nde hem de Cumhuriyet döneminde spor devletin kontrolünde olmuştu. Türk İnkılâbı toplumu ayıran unsurları ortadan kaldırmayı ve güçlü bir millet olmayı hedeflemişti. Cumhuriyetin ilk yıllarında her ne kadar siyasetçiler sporu kendi hareket alanına dönüş-trmek istedilerse de Atatürk buna izin vermeyerek duruma müdahale etti. Atatürk, insanın maddi ve manevi gücünü geliştirmekte bir araç olan sporu millete zorunlu hale getirdi. Türkiye'de spor devresi Cumhuriyetle yeni bir anlayışa bürünmüş ve sistemli politikalarla desteklenmişti. Bununla birlikte cumhuriyetin ekonomik anlamda sınırlı imkânlarla sahip olması alt yapının bütün ülkeye yayılmasını engellemişti. Türkiye'nin kalkınma hamlesinin bir rneği de dinç ve yararlı kalmak hususunda spor alanında ortaya konmuştu. Cumhuriyet idaresi ile spor alanında büyük bir farkındalık ve bilinç yaratılmış oldu. Hem alt yapı hem de sporcu yetiştirilmesi anlamında önemli gelişmeler kaydedildi. Bu olumlu gelişmelerin yanında birtakım problemler de söz konusuydu. Bunların içinde en önemlisi yönetim ve idare alanında yaşanan aksaklıklardı.

Kaynaklar

1. Arşiv Belgeleri

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, Cumhuriyet Halk Partisi, 490-1-0-0/2-6-23/ 04.07.1931.

BCA, CHP, 490-1-0-0/2-7-7/ 15.08.1931.

BCA, CHP, 490-1-0-0/2-8-5/ 24.05.1933.

BCA, CHP, 490-1-0-0/2-8-9/ 05.08.1933.

BCA, CHP, 490-1-0-0/3-11-1/ 18.09.1933.

BCA, CHP, 490-1-0-0/3-10-2/ 02.02.1935.

BCA, CHP, 490-1-0-0/15-77-7, 04.05.1935.

BCA, CHP, 490-1-0-0/1105-35-2/ 14.08.1935.

BCA, CHP, 490-1-0-0/1116-73-1, 00.00.1936.

BCA, CHP, 490-1-0-0/3-13-16/ 22.08.1936.

BCA, CHP, 490-1-0-0/1104-34-1/ 25.06.1937.

BCA, CHP, 490-1-0-0/1105-36-1/ 10.08.1937.

BCA, CHP, 490-1-0-0/1114-67-2, 08.03.1938.

BCA, CHP, 490-1-0-0/4-17-13/ 10.05.1938.

BCA, CHP, 490-1-0-0/1277-247-1, 30.06.1938.

BCA, CHP, 490-1-0-0/569-2266-1, 25.07.1938.

BCA, CHP, 490-1-0-0/4-18-10/ 01.08.1938.

BCA, CHP, 490-1-0-0/1117-76-3, 30.01.1946.

BCA, CHP, 490-1-0-0/5-22-2/ 06.01.1940.

BCA, CHP, 490-1-0-0/1115-69-1, 22.07.1943.

BCA, CHP, 490-1-0-0/1356-501-1, 27.06.1944.

BCA, CHP, 490-1-0-0/1121-89-2, 23.05.1950.

BCA, Kararlar Daire Başkanlığı (1920-1928), 30-18-1-1/10-39-2/ 13.08.1924.

BCA, KDB (1920-1928), 30-18-1-1/15-59-17/ 17.09.1925.

BCA, KDB (1920-1928), 30-18-1-1/16-65-12/ 11.10.1925.

BCA, KDB (1920-1928), 30-18-1-1/16-69-3, 04.11.1925.

BCA, KDB (1920-1928), 30-18-1-1/26-64-16, 23.11.1927.

BCA, KDB (1928-), 30-18-1-2/57-64-13/ 03.08.1935.

BCA, Muamelat Genel Mdrlg, 30-10-0-0/145-36-20/ 04.01.1937.

BCA, MGM, 30-10-0-0/145-36-22/ 03.02.1937.

BCA, MGM, 30-10-0-0/145-37-5, 26.08.1937.

BCA, MGM, 30-10-0-0/145-36-22, 03.02.1938.

BCA, MGM, 30-10-0-0/145-37-5/ 26.08.1938.

BCA, MGM, 30-10-0-0/145-37-14/ 28.01.1939.

2. Resmi-Kurum Yayınları ve Gazeteler

Atatrkn Söylev ve Demeçleri I-III, 5. Baskı, Atatürk Araştırma Merkezi, Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayınları: 1, Ankara 2006.

Beden Terbiyesi Mevzuatı, Beden Terbiyesi Umum Mdrlg, Alâeddin Kırıl Basımevi, Ankara 1941.

C.H.F. Nizamnamesi ve Programı, TBMM Matbaası, Ankara 1931.

C.H.F. Nizamnamesi ve Programı, T.B.M.M. Matbaası, Ankara 1931, s. 23.

Modern Atletizm, Atletizm Federasyonu Neşriyatından, Devlet Matbaası, İstanbul 1935.

Resm Gazete, S. 894, 21 Mayıs 1928.

Resm Gazete, S. 3029, 15 Haziran 1935.

Resm Gazete, S. 3961, 16 Temmuz 1938.

Spor Ansiklopedisi, Haz.: Alptekin Güven, Serhat Yayınları, İstanbul 1982.

TBMM Zabıt Ceridesi, Devre V, C 26, İçtima 3, 83. Birleşim, 29.06.1938.

Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı Teşkilat ve Nizamatı Umumiye, Altıncı Tabı, Nümune Matbaası, İstanbul 1935.

Cumhuriyet, 27 Ağustos 1932.

Tan, 2 Haziran 1938.

Vakit, 13 Şubat 1932, S. 5063.

3. Kitap ve Makaleler

Aşir, Vildan, “Mektep ve Spor”, *Türk Spor Kurumu Dergisi*, S. 1, 29.06.1936.

Atabeyoğlu, Cem, Sporda Devlet Mi, Devlette Spor mu?, Türkiye Milli Olimpiyat Komitesi Yayınları, İstanbul 2001.

Atay, Falih Rıfki, “Bin Dokuz Yüz Kırka Doğru”, *Türk Spor Kurumu Dergisi*, S. 9, 24.08.1936.

Atay, Falih Rıfki, “Ankara Stadyomu”, *Türk Spor Kurumu Dergisi*, S. 25, 21.12.1936.

Barak, Halid, “Sporda İlk Islahata Kulüplerden Başlamalıdır”, *Türk Spor Kurumu Dergisi*, S. 30, 25.01.1937.

Baydar, Nasuhi, “Eski Hatıralar ve Ankara’da Stadyom”, *Türk Spor Kurumu Dergisi*, S. 25, 21.12.1936.

Çağlar, B. K., “Spor: Lüks Değil İhtiyaç”, *Türk Spor Kurumu Dergisi*, S. 11, 07.09.1936.

Çağlar, B.K., “Memlekette Spor”, *Türk Spor Kurumu Dergisi*, S. 6, 03.08.1936.

Fişek, Kurthan, 100 Soruda Türkiye Spor Tarihi, Gerçek Yayınevi, İstanbul 1985.

Günay, Nejla, Atatürk Dönemi’nde Türkiye’de Beden Eğitiminin Gelişimi ve Gazi Beden Terbiyesi Bölümü, Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, C 29, S. 85, Yıl 2013, s. 72-100.

Gürevin, Server Ziya, “Kanatlı Nesil”, *Türk Spor Kurumu Dergisi*, S. 3, 13.07.1936.

Güven, Özbay, Türklerde Spor Kültürü, Atatürk Kültür Merkez Yayınları, Ankara 1992.

Hiçyılmaz, Ergun, Türkiye’de Spor, Yeni Yüzyıl Kitaplığı Yayınları, İstanbul 1995.

İhsan, Ahmet, *Türkiye Spor Ansiklopedisi*, S. 12, C 1, Aralık 1943.

Kahraman Âtîf, Osmanlı Devleti’nde Spor, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları/1697, Ankara 1995.

Kırşan, Nizamettin, “Türklerde Binicilik”, *Türk Spor Kurumu Dergisi*, S. 45, 10.05.1937.

Okan, Kenan, *Türk Spor Tarihi*, MM Yayınları: 8, Ankara 1975.

Özçakır, Sabri ve Yıldırım, İbrahim, II. Meşrutiyet Dönemi Beden Eğitiminde Çağdaş Dönüşümler (1908-1918), Ankara Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi, C 14, S. 1, 2016, s. 15-28.

San, Haluk, *Türk Spor Tarihinde Atatürk, Toplumsal Dönüşüm Yayınları*, İstanbul 1999.

Sarıalp, Ruhi, *Genel Kültür ve Türkiye’ye Modern Sporların Giriş*, İ.T.. Yayınları, İstanbul 2000.

Sarıyar Sezan, Canan, Selim Sırrı Tarcan’ın “Sporcu Neler Bilmeli” Adlı Eseri, Editör: Prof. Dr. Serdar Geri, Gece Kitaplığı, Ankara 2023.

Sarıyar Sezan, Canan, “Behçet Kemal Çağlar’ın Türk Spor Kurumu Dergisi’nde Yer Alan Spora İlişkin Görüşleri”, *Korkut Ata Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S.14, 2024, s. 314-327.

Sümer, Rıza, *Sporda Demokrasi*, 2. Baskı, Şafak Matbaası, Ankara 1989.

Şinoforoğlu, Tolga, *Türkiye’de Beden Eğitimi ğretmeni Yetiştirme Çabaları ve nc Kuruluşlar (1908-1930)*, *Spormetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, (zel Sayı), C 18, Yıl 2020, s. 73-105.

Tayga, Yunus, *Türk Spor Tarihine Genel Bakış*, T.C. Başbakanlık Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü, Yayın No. 87, Ankara 1990.

Tuzcuoğulları Ömer Tarkan ve Alıncak Fikret, *Cumhuriyetin İlk Yıllarında Okçuluk Faaliyetleri ve Okspor Kurumu*, Gaziantep Üniversitesi Spor Bilimleri Dergisi, C 8, S. 4, 2023, 333-338.

Türkmen, Mutlu, *Beden Terbiyesi Erken Dönem Türk Spor Politikalarının Sosyo-Politik Temelleri*, Spor Yayınevi ve Kitabevi, Ankara 2018.

Yücel, Ömer Faruk ve Saygın, Arda Umut, “Cumhuriyet Devri Beden Terbiyesi ve Spor Politikaları Çerçevesinde Maç Dergisi zerine Bir İnceleme”, *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi* (e-gifder), 11 (1), 2023, s. 437-473.